

skärvor från en svunnen tid för att på så sätt kunna urskilja mönster och sammanhang om barn och ungas villkor samt levnadsförhållanden under första delen av 1000-talet. Det rika och omfattande källmaterialet – de många mosaikbitarna – bildar det mönster som ligger till grund för ett stycke barndomshistoria när den är som bäst! Författaren nöjer sig emellertid inte med detta utan skärper analysen ytterligare genom att diskutera, problematisera och tillämpa andra forskares teorier och perspektivtagande på sitt material. Inte minst får de fyra inspiratörerna filosofen Axel Honneth, etikern John Wall, historikern Philippe Ariès och kulturhistorikern Aron Gurevitj stor betydelse för den slutliga tolkningen.

Vad som gör texten än mer läsvänlig är den vilja till förståelse som präglar bearbetningen och tolkningen av andra forskares teser, teorier och perspektivtagande. För även om Österberg gör en annan bedömning så sker detta på ett respekt- och aktningfullt sätt. Jag hoppas min kritik kan skrivas fram på samma sätt. För trots att boken med stor sannolikhet kommer att bli ett standardverk med högt vetenskapligt värde har jag en del kritiska synpunkter.

En av de viktigaste är varför Österberg väljer gå i polemik med en sedan länge överbevisad ariestisk tes om barns (icke)status under medeltiden. Vad hade det inneburit för det slutliga resultatet om frågeställningen istället hade utgått från det omfattande barndomshistoriska forskningsfält som utvecklats under senare decennier? Inte minst hade teoretiska perspektiv inom det barndomssociologiska fältet kunna bidra med nya infallsvinklar. Hade skärvorna inom medeltidens källmaterial kunnat tolkas på ett annat sätt om frågornas fokus legat på barns aktörskap, delaktighet och inte minst barns och ungas betydelse för medeltidens politiska, religiösa och ideologiska utveckling? För det finns en motsättning inbyggd i framställningen av boken då beskrivningar av dagens barndom(ar) uppfattas som mörkare än medeltidens. Självklart finns reflektioner om den hårda vardag barn och unga levde i under medeltiden men samtidigt finns en försonande hand som innebär att den kritiska blicken stundtals försvagas.

Vad som också kan föras fram som en kritisk punkt är att många av de resonemang som förs återkommer. Det innebär att det stundtals är lätt att tappa fokus och temats röda tråd försvinner i talet om källmaterialet och tolkningsmöjligheter utifrån de olika källornas specifika förutsättningar.

Invändningen till trots så vill jag hävda att Sveriges medeltid äntligen blivit studerad utifrån ett barnperspektiv. Den är på många sätt den svenska motsvarigheten till Barbara Hanawalts *Growing up in the Medieval London* från 1993. Och bättre betyg än så går knappast att få!

Ann-Charlotte Münger, Linköping

Gunilla Halldén: *Ett hem av solsken. Disa Beijer och barnträdgården som arena för socialt arbete*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2016. 203 s., ill. ISBN 978-91-73318037.

Boken *Ett hem av solsken. Disa Beijer och barnträdgården som arena för socialt arbete* av Gunilla Halldén är en biografi som skildrar Disa Beijers liv. Disa föddes in i en borgerlig Stockholmsfamilj som nummer tre av totalt elva syskon år 1876. Hon dog 1961. I boken skildras berättelsen om tre dramatiska händelser som inträffade och som ledde fram till att Disa dels anslöt sig till kväkarrörelsen, dels startade en barnträdgård år 1913 i Birkastaden i Stockholm. En barnträdgård var en slags förskola som främst vände sig till barn som på olika sätt var utsatta, oftast på grund av fattigdom. Disa Beijers barnträdgård genomsyrades av den i kristen anda utvecklade pedagogik som den tyske reformpedagogen Friedrich Fröbel utvecklade, men den var också ett led i en intensivt socialt engagerad samtidsutveckling ledd av en rad kända Stockholmsprofiler.

Boken bygger på ett källmaterial i form av brevkorrespondens mellan Disa och ett stort antal mer eller mindre kända personer samt Disas egna dagböcker. Brevet skildrar dialogerna mellan olika personer medan dagböckerna åter-

ger Disas egna tankar. Hon förde dagbok hela livet och under en period även parallella dagböcker. Hon lade stor vikt vid dem och sammanfattade varje år årets dagboksanteckningar. Då och då genom livet gick hon tillbaka till sina dagböcker och läste och kommenterade dem. Halldén beskriver de olika källorna och det vanskliga i att som nutida läsare förhålla sig till deras form och språk. Såväl brev som dagböcker är skrivna i en slags innerlig stil med ett bildspråk som var typisk för den tiden. Halldén sammanfattar sin källkritiska diskussion med att hon ser både brev och dagböcker som kulturella dokument, inte enbart personliga.

Ett hem av solsken skildrar främst en enskild kvinnas liv. Samtidigt är det en berättelse om en turbulent tid i svensk historia då det skedde "stora samhällsomvandlingar och skarpa motsättningar mellan samhällsklasser". Inte minst förändrades kvinnors position genom kamp för rättigheter i arbetslivet och rösträtt. Disa Beijer var en del i dessa samhällsförändringar, men var själv en person som levde enligt socialkonservativa kristna ideal. Hon kämpade inte för rättigheter och rösträtt. Hennes del i det hela var att bidra till samtida socialt arbete med att förbättra villkor för barnen i samhället. För henne var detta arbete ett kall i första hand, men också ett sätt att försörja sig efter det att hennes far och familjeförsörjare gått i konkurs och senare avlidit.

Disas öde är fascinerande samtidigt som det känns som en tidsbunden, nästan stereotyp, berättelse om en borgerlig uppväxt där föräldrarna och hemmet har stor betydelse inte bara när hon är barn utan genom hela livet. Kanske ligger det i linje med den Frøbelska pedagogiken som går ut på att den vuxne känner igen sig i barnet och minns sin egen barndom. Genom sitt yrkesval fastnar Disa i sin egen barndom. Läsaren får veta att Disa inte är en särskilt begåvad person och hon är inte vacker. Hon lider av en rad olika sjukdomar under hela sitt liv. Hon gifter sig aldrig och får inga egna barn. Hon har dock en nästan livslång relation till en pojke som hon träffar genom den söndagsskola som hon håller i sitt föräldrahem. Pojken heter Kalle och hans liv, som skildras i ett särskilt kapitel, är en

odysse genom en snårig socialbarnavårdshistoria med ständigt nya fosterfamiljer, misshandel och omsorgssvikt. En annan person som får ett eget kapitel är Elsa, Disas syster, som hon lever tillsammans med under större delen av sitt liv och som hon har ett minst sagt komplicerat förhållande till. De verkar helt enkelt inte stå ut med varandra. Disas dagbok blir här en viktig ventil för att hantera systemens eviga irritation.

Halldéns biografi över Disa Beijer lyfter dock framför allt fram att hon var en person med många och långa betydelsefulla kärleksfulla vänskapsrelationer med ett stort antal mycket inflytelserika personer. Detta faktum har gjort att Disas levnadsöde och hennes brev funnits i marginalen i andra biografier om exempelvis Elsa Beskow, Ellen och Maria Morberg och Emilia Fogelklou. Dessa personer träder även fram i denna Disas egen berättelse och hon hamnar då lite i marginalen på nytt. Kanske är det hennes egen ohöjda beundran och i breven och dagböckerna ständigt närvarande kärleksförklaringar till dessa i hennes ögon framstående personer som stärker denna känsla av marginalisering. Genom att boken innehåller många och ibland långa citat och utdrag ur källmaterialet blir det ofta Disa själv som är berättaren. Hon relaterar till en rad personer i både brev och dagböcker och Halldén förklarar och utvecklar deras betydelse för Disa, men också för samhället och samtiden i stort.

En sådan person är Natanael Beskow, lärare och predikant. Han var vidare frontfigur i både kväkar- och i settlementrörelsen. Den senare var en rörelse som växt fram i England och som förenade kristen tro med socialism; dels i polemik med den ateistiska socialism som proklamerade att religion var opium, dels för att kristendom och socialism i settlementrörelsens tolkning delade människo- och samhällssyn. Bland Beskows gärningar ingår att han startade Birkagården i Stockholm tillsammans med Ebba Pauli. Grundtanken var att studenter skulle bosätta sig bland arbetare och bygga upp gemensamma träffpunkter och studiecirkel. Människor ur olika samhällsskikt skulle leva som grannar och mötas för att lära av varandra. Så skulle en grund för jämlikhet läggas.

Ebba Pauli mötte Natanael Beskow 1911. Hon hade ett stort engagemang i socialt arbete, bland annat som grundare av Centriförbundet för socialt arbete samt som medförfattare i den första fattigvårdsutredningen 1905–06. Ebba var dock också en sjuklig person. Hon fanns i Disas familj och umgängeskrets sedan barndomen men verkar inte ha varit så nära Disa förrän i samband med startandet av hennes Barträdgård 1913. Den startade inom ramen för Birkagården och stöttades av Ebba och Natanael.

Andra personer som också stöttade barträdgårdsprojektet var Dagny Thorwall som var lärare vid Birkagården. Dagnys bakgrund beskrivs i förbifarten och det som slår läsaren är hennes kombination av djup kristen tro med ett politiskt engagemang i det socialdemokratiska kvinnoförbundet och ungsocialisterna. Trots att Disa och Dagny stod ganska långt ifrån varandra politiskt utvecklade de en livslång vänskap som stärktes av deras religiösa tro. Vänskapen med Dagny var en viktig del i Disas beslut att ansluta sig till kväkarrörelsen. Just detta beslut har en central betydelse i Halldéns biografi över Disa och beskrivs ingående.

En annan viktig stöttepelare var Anna Warburg som hade ett starkt engagemang i de sociala frågorna i Stockholm och till etableringen av barträdgårdar. Alice Tegnér, som var Disas moster, utgjorde ett stöd liksom Emilia Fogelklou som också var verksam som lärare vid Birkagården och med i kväkarrörelsen. Som en kommentar till alla dessa inflytelserika, socialt engagerade kvinnor från väletablerade borgerliga familjer som skriver innerliga och uppskattande brev till varandra citerar Halldén författarens Kerstin Thorvalls uppfattning av dem som minst sagt andefattiga:

Anspråkslösa klänningar, gärna i grått eller svagt violett med något vitt kring halsen. Deras hår var mittbenat och kammat ner över öronen och sen samlat i en lös knut i nacken. De hade tunna bleka händer (s.154).

Boken som också omfattar ett rikt fotomaterial, bekräftar denna beskrivning samtidigt som berättelsen om Disa och de andra visar att de hade stor handlingskraft och makt.

Disa fick sin utbildning i Frøbels pedagogik i Norrköping hos systrarna Morberg, som hon också blev mycket god vän med. Nästan lite konspiratoriskt noterar Halldén att systrarna kanske var extra förtjusta i Disa på grund av hennes inflytelserika bekantskapskrets i Stockholm. Det fanns nämligen en konflikt inom barträdgårdsrörelsen. I Stockholm stod utbildning i centrum för barträdgårdarna och även om de vände sig till barn i en fattig stadsdel var det främst mer välbeställda barn som kom dit. I Norrköping var inriktningen uteslutande på fattiga barns behov starkare. Det framstår som att Disa trots allt går sin egen väg i förhållande till alla dessa inflytelserika personer. Hon ser barträdgården som ett kall där barnen står i centrum. Hon förblir socialkonservativ och djupt religiös mitt i denna tidens skärningspunkter mellan upplösning av patriarkala strukturer, sekulariseringen av Sverige socialdemokratiska värderingar, två världskrig och så vidare.

Ett hem av solsken är en finstämd biografi över ett kvinnoöde i marginalen. Boken skildrar en spännande tid i svensk socialpolitisk historia och framväxten av socialt arbete men också den ställning kristen tro och religion hade. Trots att boken är uppbyggd runt tre dramatiska händelser i Disa Beijers liv, hennes ungdomsvistelse i Schweiz och vänskapen med Vio, faderns död och slutligen Disas svåra sjukdom och obesvarade förälskelse i en man, är det en ganska odramatisk berättelse läsaren får ta del av. Detta understryks av att det i texten upprepas samma eller liknande fakta, exempelvis om faderns död, eller pojken Kalles betydelse för Disa, gång på gång och det saknas driv i berättelsen. Vid sidan av fotomaterialet använder Halldén många citat från brev och dagböcker och det blir på bekostnad av läsvänligheten. Höjdpunkterna i denna berättelse om Disa Beijer var inte relationerna till och betydelsen av hennes inflytelserika vänner eller deras och hennes sociala engagemang utan kapitlen om familjen Beijer, om pojken Kalles umbäranden och om den irriterade systemen.

Kristina Gustafsson, Växjö